

Шмуля Л. В.,
викладач кафедри англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

МОВНА КАРТИНА СВІТУ РОК-ПОЕЗІЇ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Анотація. Стаття присвячена лексико-семантичному аналізу мовної картини світу в рок-поезії початку ХХІ століття. Визначено, що мовна картина світу являє собою сукупність зафіксованих у мовних одиницях уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, яка відображена в значеннях мовних знаків, – мовне членування світу, мовне впорядкування предметів і явищ, закладена в системних значеннях слів інформація про світ. Мовна картина світу може бути не лише національною, індивідуальною, а й певним напрямом у музиці, зокрема рок-музика, може створювати свою мовну картину світу. У дослідженні ми спиралися переважно на поняття лексико-семантичного поля – групи слів, об'єднаних єдиним (інтегральним) значенням. Отже, у результаті лексико-семантичного аналізу текстів рок-пісень виявлено, що основними складниками мовної картини світу рок-поезії початку ХХІ століття були такі лексико-семантичні поля, як «свобода», «мрія», «почуття». У лексико-семантичному полі «почуття» ми виявили вираження почуттів як із позитивною, так і з негативною конотацією. До позитивних ми зарахували кохання. Кохання виражається за допомогою слова «love» (N, V), що є прямою номінацією. Проте кохання в текстах пісень цього періоду набуває негативного відтінку, оскільки порівнюється не лише зі спортивними змаганнями, а й із полюванням: «She was just another conquest». На позначення кохання вказує не лише пряма номінація, а й символ кохання – серце, яке розбите (heart was broke). У групі почуттів з негативним конотативним значенням виявлено почуття самотності, відчаю, які передаються одиницями «lost», «alone», «lonely» й, відповідно, «desperation». Для вираження поняття «свобода» автори рок-пісень уживають певні символи: птах, крила – і пряму номінацію «freedom».

Ключові слова: картина світу, мовна картина світу, мова, лексико-семантичне поле, рок-поезія.

Постановка проблеми. Відбиваючи в процесі своєї діяльності прояви культури, об'єктивний світ, людина фіксує в слові результати свого пізнання. Сукупність цих знань, відображених у мовній формі, у лінгвістиці отримала назву мовної картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початки тези про мовну картину світу належать В. Гумбольту. Його погляди сприйняли й розвинули Л. Вайсгербер, Е. Сепір, Б. Ворф. В останні роки картина світу стала однією з найбільш актуальних тем у сучасній науковій думці. Різними аспектами вивчення картини світу займалися такі дослідники, як М.А. Дмитрієва, О.А. Корнілов, В.А. Маслова, З.Д. Попова, В.Н. Постовалова, В.Н. Телія, Т.В. Цив'яч, С.А. Щербань.

Мета статті – виявити й описати особливості лексико-семантичного вираження мовної картини світу рок-поезії початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. У результаті взаємодії людини зі світом утворюються її уявлення про світ, формується певна модель світу, яка у філософсько-лінгвістичній літературі називається картиною світу. Картина світу – одне з фундаментальних понять, що описує людське буття.

Картина світу – це певна система уявлень про навколишню дійсність. Цей термін уперше застосований відомим австрійським філософом Людвігом Вітгенштейном у відомому «Логіко-філософському трактаті» (1921). На його думку, світ навколо нас – це сукупність фактів, а не речей, і визначається він виключно фактами. Людська свідомість створює для себе образи фактів, які являють собою певну модель дійсності. Ця модель, або картина фактів, відтворює структуру дійсності загалом або структуру її окремих компонентів [1].

У науковій літературі картина світу тлумачиться як цілісний глобальний образ світу, який є результатом усієї духовної активності людини, що є основою світобачення людини, репрезентує істотні властивості світу в розумінні її носіїв, це суб'єктивний образ об'єктивної реальності.

Картину світу можна виділити, описати та реконструювати в будь-яку соціопсихічну одиницю – від нації чи етносу до певної соціальної чи професійної групи або окремої особистості. У той самий час існує й універсальна картина світу, властива всьому людству, хоча вона є надто абстрактною.

С.А. Щербань описує такі різновиди картин світу, як наївна, наукова, культурна, релігійна, реальна, ілюзорна та мовна.

Наївна картина світу – це результат практичного пізнання дійсності, який має етнічну специфіку й відображається в мовному матеріалі, традиціях, культурі.

Наукова картина світу розуміється як система уявлень людей про властивості й закономірності дійсності (реально існуючого світу), побудована в результаті узагальнення та синтезу наукових понять і принципів.

Релігійна картина світу вважається різновидом наукової, виконує світоглядну функцію, пояснює світ, базуючись не на наукових знаннях, а на визнанні іншої дійсності поза межами чуттєвого сприймання.

Культурна картина світу – це сукупність раціональних знань та уявлень про цінності, норми, менталітет власної та інших спільнот, погляд члена культури на зовнішній світ.

Мовна картина світу визначається як сукупність знань про світ, відображених у мовному й мовленнєвому матеріалі (у лексиці, фразеології, граматиці) [4].

Початки тези про мовну картину світу належать В. Гумбольту, який стверджував, що «в кожній природній мові є характерний тільки для неї огляд світу. Усяка мова, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує для народу, який є її носієм, картину світу [4]». Погляди В. Гумбольта

сприйняли й розвинули неогумбольдтіанці (Л. Вайсгербер, Е. Сепір, Б. Уорф). Саме Л. Вайсгербер увів поняття «мовна картина світу» до наукової термінологічної системи [2, с. 57].

В.А. Маслова зазначає, що мовна картина світу – це загальнокультурне надбання нації, вона є структурованою, багатоваріантною. Саме мовна картина світу зумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього світу та внутрішнього світу людини [6, с. 65].

Мовна картина світу – це образ світу, що створюється лінгвістичними засобами, а саме: номінативними засобами мови; граматичними засобами мови; функціональними засобами мови; образними засобами мови; фоносемантикою мови; дискурсивними засобами [5, с. 19].

Отже, мовна картина світу – це сукупність зафіксованих у мовних одиницях уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, що відображена в значеннях мовних знаків, – мовне членування світу, мовне упорядкування предметів і явищ, закладена в системних значеннях слів інформація про світ. Кожна національна спільнота, засвоюючи знання про світ, відбиває його через призму рідної мови, тобто створює свою мовну картину світу. Мовна картина світу може бути не лише національною, індивідуальною, а й певним напрямом, наприклад, у музиці, може створювати свою мовну картину світу. У статті автор досліджуватиме картину світу, відображену в рок- поезії початку XXI століття.

Для здійснення лексико-семантичного аналізу відібрані тексти пісень з матеріалу періоду початку XXI століття різних англійських гуртів, а саме: Coldplay, Green Day, Linkin Park, The Muse, Radiohead, The White Stripes.

У результаті аналізу ключових слів у текстах пісень відповідних гуртів виявлено, що найбільш часто вживаною є лексика, яку можна об'єднати в лексико-семантичне поле «почуття». Це поле представлено лексикою, що має як позитивні, так і негативні конотації. Серед позитивних виражено почуття кохання. Отже, почнемо з прямої номінації, а саме зі слів *love* (N, V).

Саме в пісні «Turn Up The Sun» гурту Oasis ми вперше бачимо заклик любити один одного «So if you see me and I look right through/You should not take it / As a reflection on you / Come on, turn up the sun / Love one another / Love one another». У рядках пісні «You Don't Know What Love Is» гурту The White Stripes «You don't know what love is / You do as you told / Just as a child at ten might act / But you are far too old / You are not hopeless or helpless / And I hate to sound cold / But you don't know what love is / You just keep on repeating / All those empty I love "you's"» кохання змальовується з негативного боку. Герой пісні дорікає кохану людину в несправжності почуття. Ми вже настільки звикли говорити один одному про кохання, що з часом втрачається справжність почуття і слова стають пустими. У тексті пісні «Conquest» того самого гурту кохання знову набуває негативного відтінку, оскільки порівнюється не лише зі спортивними змаганнями, де завжди один виграє, а інший, на жаль, програє, а й із полюванням: «She was just another conquest / Didn't care who's heart was broke / Love to him was a joke... / And then in the strange way things happen / Their roles were reversed from that day / The hunted became the huntress». Тут має місце не лише пряма номінація, а й використання символу кохання – серця, яке розбите (heart was broke). Закохана людина порівнюється з якимось трофеєм, кохання – із жартом. Також ми можемо побачити в цьому

тексті зміну ролей чоловіка і жінки в сучасному суспільстві. У наступній пісні немає прямої номінації кохання, воно виражається за допомогою метафоричних висловів. Наприклад, із рядків «I'm tired of being what you want me to be / Feeling so faithless lost under the surface / Don't know what you're expecting of me / Put under the pressure of walking in your shoes / Every step that I take is another mistake to you / I've become so tired so much more aware / I'm becoming this all I want to do / Is be more like me and be less like you / Can't you see that you are smothering me / Holding too tightly afraid to lose control» (Linkin Park, «Numb») ми розуміємо, що кохання в цьому контексті має руйнівну силу, воно змушує людину змінюватися, втрачати своє істинне «Я» й перетворюватися на таку, яка влаштувала б повністю свого партнера і була б схожою на нього. Людина втомлюється від постійного тиску на неї, контролю над її думками та вчинками. Longman Dictionary of Contemporary English подає такі визначення словам «smothering», «holding»: to smother – to completely cover the whole surface of something with something else, often in a way that seems unnecessary or unpleasant [10, с. 1662]; to hold – to have something in your hands, or arms; to keep someone somewhere, and not allow them to leave [10, с. 836]. Отже, лексеми «smothering, holding» означають, що герой почуває себе так, ніби це кохання тримає його міцно в руках, не дає йому жодної свободи рухів, він починає вже задихатися від такого тиску й контролю.

До групи негативних почуттів ми зарахували почуття самотності, неспокою, відчаю, песимізму. У пісні «Boulevard Of Broken Dreams» гурту Green Day самотність виражається за допомогою прямих номінацій: «I walk a lonely road / The only one that I have ever known / Don't know where it goes / But it's home to me and I walk alone / I walk this empty street».

У текстах пісень цього періоду відчуття самотності досить яскраво передається за допомогою метафоричних висловів. Наприклад, із рядків пісні «Prospekt's March» гурту Coldplay «Now here I lie on my own in a separate sky / Here I lie on my own in a separate sky / I don't wanna die on my own here tonight / But here I lie on my own in a separate sky» ми розуміємо, що людина залишилася сам на сам зі своїми проблемами, вона відчувається самотньою і покинутою. Завдяки метафорі «I lie on my own in a separate sky» дуже чітко передається це відчуття самотності, можливо, навіть ізольованості від суспільства. Герой наступної пісні також відчуває себе покинутим і самотнім: «Nobody likes you / Everyone left you / They are all out without you / Having fun» (Green Day, «Letterbomb»).

У рядках наступної пісні ми відчуваємо не лише самотність, а й відчай, який передається прямою номінацією desperation. Longman Dictionary of Contemporary English подає такі визначення слову «desperation»: the state of being desperate [10, с. 459]. Для більш яскравого вираження відчуття самотності автор використовує словосполучення feel cold: «You were there impossibly alone / Do you feel cold and lost in desperation / You build up hope but failure is all you've known» (Linkin Park, «Iridescent»). У наступному прикладі знову вживається прикметник cold. Автор використовує в тексті пісні образ зими. Це саме та пора року, коли відчуваєш себе самотнім, оскільки люди намагаються якомога менше часу проводити на вулиці, менше спілкуються один із одним: «This is my December / This is me alone / And I just wish that I didn't feel / Like there was something I missed» (Linkin Park, «My December»).

У тексті пісні «Part of The Queue» (Oasis) почуття самотності передається через лексему *lost*: «Suddenly I found that I've lost my way in the city / Streets in their thousand of colours, all bleed into one / I fall down, heaven won't help me / I call out, no one would hear / All of a sudden I've lost my way out of the city / Stand tall, stand proud / Every beginning is breaking its promise / I'm having trouble, just finding some soul in this town / Names on the faces, in places they mean nothing to me». У цьому тексті постає опозиція яскравий, різнокольоровий та однокольоровий, блідий як метафоричне вираження самотності й радості. Відчуття самотності призводить до того, що людина почуває себе загубленою в місті, їй немає з ким поговорити, або, можливо, її просто ніхто не розуміє. У наступній пісні немає прямої номінації для передачі почуття самотності: «The world around us makes me feel so small... Lyla / If you can't hear me call then I can say... Lyla» (Oasis, «Lyla»), але протиставлення маленької людини та світу навколо дає нам відчуття цієї самотності. Отже, у лексико-семантичному полі «почуття» ми виокремили групи почуттів з позитивним і негативним відтінком. До позитивних почуттів ми зарахували кохання, що виражається за допомогою прямої номінації *love* (N, V), проте лише в одному прикладі воно позитивне значення. У всіх інших випадках воно привносить свої негативні риси. Серед негативних виявлено почуття самотності, відчаю, які передаються одиницями *lost*, *alone*, *lonely* й, відповідно, *desperation*.

Наступним складником картини світу є лексико-семантичне поле «мрія». В основному герої пісень мріють про краще і світле майбутнє. «A simple plot / But I know one thing / Good things are coming our way» (Coldplay, «Up with the Birds»). Для опису цих мрій про краще майбутнє автор пісні використовує символ: «When she was just a girl / She expected the world / But it flew away from her reach / So she ran away in her sleep / And dreamed of para-paradise» (Coldplay, «Paradise»), рай – символ щасливого майбутнього; мирного буття, душевного спокою; рівноваги і внутрішнього задоволення; красивої, благодатної та багатой землі, кохання; найвищої насолоди. У наступному тексті немає прямої номінації мрії: «The sun will shine on you again / A bell will ring inside your head / And all will be brand new / Come alive, come on in / It's something that you know / The world's as wide as your life is thin / So entertain your goals / The sun will shine on you again» (Oasis, «A Bell Will Ring»), проте ми розуміємо, що, незважаючи на певні труднощі на цьому етапі життя, людина мріє про краще майбутнє. У цьому тексті ми знову бачимо порівняння: щасливе майбутнє порівнюється із сонцем, використовується також метафоричний вислів *a bell will ring inside your head* для опису кращого майбутнього, відчуття радості й щастя. Герой наступної пісні перебуває в скрутному становищі, він стоїть на роздоріжжі і мріє про знак, який дасть йому надію на щасливе майбутнє: «Four seasons, second, flicker and lash I'm alone / A lonely scream provides the scene, it's no home / Every night I hear you scream / But you don't say what you mean / this was my dream but now my dream is flown / I'm at the crossroads waiting for a sign». Уже з назви пісні нам стає зрозуміло, що, незважаючи на всі негаразди, ми повинні мріяти про світле і щасливе майбутнє, на що вказує пряма номінація *dream*: «Where real life and dreams collide / And even though I fall from grace / I will keep the dream alive» (Oasis «Keep the dream Alive»). У цій пісні можна відзначити також лексеми, які відносяться до лексико-семантичного поля «почуття», а саме I'm

alone, a lonely scream. Отже, для вираження поняття «мрія» використовувалися як прямі номінації *dream* (N, V), так і символічні назви *paradise*, метафоричні вислови *a bell will ring inside your head*, *the sun will shine on you again*.

Останній складник картини світу рок-поезії початку ХХІ століття ми визначили як «свобода». Виявлено, що лексика, яку можна об'єднати в це лексико-семантичне поле, уживається значно рідше, ніж лексика попередніх двох складників мовної картини світу початку ХХІ століття.

Для вираження свободи автори рок-пісень часто використовують певні символічні назви. У рядках наступної пісні використовуються такі символи: птах, крила: «The sky is blue / Dreamed of light till it's true / Then take it back the pause shall through / My arms turn wings / All those clumsy things / Send me up to the wonderful world / And then I'm up with the birds» (Coldplay «Up with The Birds»). У наступній пісні прагнення до свободи реалізується за допомогою лексеми *asphyxiated* і прямої номінації *freedom*: «I wanted freedom / But I'm asphyxiated / I try to give you up / But I'm addicted / Now that you know I'm trapped since ovulation / You never dream of breaking this fixation» (The Muse «Time is Running Out»). Герой пісні хоче свободи в стосунках, оскільки задихається від них, але не може розірвати їх через вагітність і тому відчуває себе загнаним у пастку (I'm trapped).

Висновки. Отже, у результаті лексико-семантичного аналізу текстів рок-пісень виявлено, що основними складниками мовної картини світу рок-поезії початку ХХІ століття були такі лексико-семантичні поля, як «свобода», «мрія», «почуття». У лексико-семантичному полі «почуття» ми виявили вираження почуттів як із позитивною, так і з негативною конотацією. До позитивних ми зарахували кохання. Кохання виражається за допомогою слова «love» (N, V), що є прямою номінацією. Проте кохання в текстах пісень цього періоду набуває негативного відтінку, оскільки порівнюється не лише зі спортивними змаганнями, а й із полюванням: «She was just another conquest». На позначення кохання вказує не лише пряма номінація, а й символ кохання – серця, яке розбите (*heart was broke*). У групі почуттів з негативним конотативним значенням виявлено почуття самотності, відчаю, які передаються одиницями «lost», «alone», «lonely» й, відповідно «desperation». Для вираження поняття «свобода» автори рок-пісень уживають певні символи: птах, крила – і пряму номінацію «freedom».

Література:

1. Богатырева И.И. Языковая картина мира. URL: <http://www.portal-slovo.ru/philology/43646.php> (дата звернення: 05.09.2020).
2. Лукаш Г.П. Картина світу як об'єкт вивчення лінгвокультурології. URL: http://ntsa-efon-npu.at.ua/blog/kartina_svitu_jak_ob_ekt_vivchennja_lingvokulturologiji/2010-11-15-186 (дата звернення: 01.09.2020).
3. Вайсгербер Й. Родной язык и формирование Духа. Москва, 2004. 232 с.
4. Маслова В.А. Лингвокультурология : учебное пособие для студентов высших учебных заведений. Москва, 2001. 208 с.
5. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие. Минск, 2008. 272 с.
6. Longman Dictionary of Contemporary English for Advanced Learners. Milano : Pearson Education Limited, 2009. 2082 p.
7. Rock Lyrics. URL: <http://lyrics.rockmagic.net/> (дата звернення: 19.08.2020).

Shmulia L. Language picture of the world of the 1990s rock-poetry: linguistic peculiarities

Summary. The article deals with important in the present-day linguistics problem of the language picture of the world. The definitions of world picture are suggested. The world picture is defined by most researchers as a holistic global image of the world. It is the result of all the spiritual activity of people which is the basis of human worldview. It represents the essential properties of the world. The main varieties of picture of the world are presented. They are naive, scientific, religious, cultural, real and illusory. It is determined that the language picture of the world is a set of people's ideas about the reality at some stage of development reflected in language; the conception of reality which is reflected in linguistic signs – linguistic division of the world; language ordering of objects and phenomena; information of the world inherent in system meaning of words. The author defines that language picture of the world can be not only national, individual, but also a trend in music can create the language picture of the world. In addition, rock poetry as the lyrics of one of the most meaning-

ful trend in music contains much linguistic material valuable in cultural aspects. The main components of the language picture of the world are revealed and described by means of the lexical and semantic analysis of these texts. As a result of lexical and semantic analysis of rock poetry, such lexical and semantic fields as “freedom”, “feelings”, “deam” were identified. In the lexical-semantic field of “feelings” feelings with positive and negative connotations were found. We considered love to be positive. Love is expressed by the word “love” (N, V). However, love in the lyrics of this period acquires a negative connotation as it is compared not only with sports, but also with hunting: “She was just another conquest”. Love is indicated by the symbol of love – the heart that was broken. In the group of feelings with a negative connotative meaning feelings of loneliness, despair were revealed. To express the concept of “freedom”, the authors use certain symbols as a bird, wings and the word “freedom”.

Key words: picture of the world, language picture of the world, language, lexical-semantic field, connotation, rock poetry.